

Република Србија
ВРХОВНИ СУД
Рев 9873/2022
13.12.2023. године
Београд

Врховни суд, у већу састављеном од судија: Звездане Лутовац, председника већа, Иване Рађеновић и Владиславе Милићевић, чланова већа, у парници тужиље АА из ..., чији је пуномоћник Благомир Поповић, адвокат из ..., против туженог ББ из ..., чији је пуномоћник Биљана Николић, адвокат из ..., ради утврђења ништавости завештања, одлучујући о ревизији тужиље изјављене против пресуде Апелационог суда у Београду Гж 2421/20 од 04.02.2021. године, у седници одржаној дана 13.12.2023. године, донео је

РЕШЕЊЕ

УКИДА СЕ пресуда Апелационог суда у Београду Гж 2421/20 од 04.02.2021. године и предмет **ВРАЋА** истом суду на поновно суђење.

Образложење

Пресудом Трећег основног суда у Београду П 778/16 од 29.06.2016. године, ставом првим изреке, усвојен је тужбени захтев тужиље и утврђено да је ништав, непуноважан и да не производи правно дејство тестамент писан пред сведоцима сачињен 10.11.2008. године, а проглашен на рочишту 05.03.2009. године, пред Четвртим општинским судом у Београду, што је тужени дужан да призна и трпи. Ставом другим изреке, обавезан је тужени да тужилји накнади трошкове парничног поступка у износу од 146.100,00 динара.

Пресудом Апелационог суда у Београду Гж 2421/20 од 04.02.2021. године, ставом првим изреке, преиначена је првостепена пресуда, тако што је одбијен тужбени захтев тужиље којим је тражено да се утврди да је ништав, непуноважан и да не производи правно дејство писани тестамент пред сведоцима сачињен 10.11.2008. године, а проглашен на рочишту 05.03.2009. године пред Четвртим општинским судом у Београду, и да се обавезе тужени да то призна и трпи. Ставом другим изреке, обавезана је тужилја да туженом накнади трошкове парничног поступка у износу од 150.000,00 динара.

Против правноснажне пресуде донете у другом степену тужилја је изјавила ревизију, због битне повреде одредаба парничног поступка и погрешне примене материјалног права.

Испитујући побиијану пресуду на основу члана 408. Закона о парничном поступку-ЗПП („Службени гласник РС“, бр. 72/11...10/23-др. закон), Врховни суд је оценио да је ревизија тужиље основана.

У поступку није учињена битна повреда одредаба парничног поступка из члана 374. став 2. тачка 2. ЗПП, на коју ревизијски суд пази по службеној дужности.

Према утврђеном чињеничном стању, уговором о поклону овереним пред Четвртим општинским судом у Београду под Ов 772/08 од 06.05.2008. године сада пок. ВВ (тетка тужиље) располагала је у корист тужиље својим имовином (кућа у ..., у ... улици бр. ..., на кат. парцели .., уписана у зкул .. КО ...), задржавши за себе право доживотног плодуживања на предметној имовини. Дана 14.10.2008. године, ВВ је поднела тужбу ради поништаја наведеног уговора о поклону због заблуде у погледу врсте уговора који закључује (јер је била убеђена да потписује уговор о доживотном издржавању које јој је било потребно због старости и здравља). ВВ је била на лечењу у КБЦ „Бежанијска коса“ у периоду од 03.11.2008. године до ...2008. године (када је преминула). Током боравка у болници, дана 10.11.2008. године ВВ сачинила је писано завештање пред сведоцима ГГ и ДД у корист овде туженог ББ као завештајног наследника (које је проглашено на записнику 05.03.2009.године пред Четвртим општинским судом). Иако писмена, није га потписала, већ је на завештању ставила отисак кажипрста.

У предметном завештању је, између осталог, ВВ је навела да је уговором о поклону пренела на АА, овде тужиљу, своју кућу у ..., у ... улици бр. ..., на кат. парцели .., уписану у зкул .. КО ..., да је пред Четвртим општинским судом у Београду покренула поступак за поништај уговора о поклону (П 4994/08), да ако се случајно деси да умре пре него што се овај поступак оконча и врати својину на својој кући да жели да овласти и пренесе право за даље вођење овог спора до његовог коначног завршетка на ББ, са тим да на крају путем овог завештања он постане власник свега што је њено, а да уколико се спор оконча за њеног живота и поништи предметни уговор о поклону напред описану имовину у целости жели да након своје смрти остави у својину 1/1 опет ББ из простог разлога што једино он са својом супругом води рачуна о њој, редовно је обилази, помаже око набавке намирница, воде је код лекара и пружа другу помоћ и негу, уз обавезу да је после смрти сахрани по свим обичајима и да стога сматра правично да све што има након њене смрти припадне њему. Спор за поништај уговор о поклону није окончан за живота ВВ.

Полазећи од утврђеног чињеничног стања, првостепени суд је закључио да је тужбени захтев тужиље основан позивајући се на одредабе члана 33. Закона о основама својинско правних односа и чланова 1. став 2., 85. ставови 1. и 2. и 155. Закона о наслеђивању. Као претходно питање је разматрао питање пуноважности уговора о поклону закљученог између сада пок. ВВ као поклонодавца и тужиље као поклонопримца од 06.05.2008. године, овереног пред Четвртим општинским судом у Београду под Ов 772/08, сматрајући да нису испуњени услови за поништај наведеног правног посла у смислу чланова 111. и 112. Закона о облигационим односима у вези члана 12. Закона о парничном поступку. Ово стога што није поклатио веру страначком исказу туженог да ВВ није имала сазнања да је закључила уговор о поклону са тужиљом јер је била писмена и психички здрава жена, пре потписивања уговор је могла да прочита, као и из разлога што је тим уговором конституисано у њену корист право доживотног плодуживања, а потписи уговарача оверени пред судом. Због тога

је сматрао да је ништаво предметно писмено завештање пред сведоцима јер ВВ није могла завештањем располагати имовином коју је претходно поклонила тужиљи сходно члану 1. став 2. у вези члана 155. Закона о наслеђивању, с обзиром да наведени уговор о поклону представља ваљани правни основ за стицање права својине. Поред тога, првостепени суд је закључио да је предметно писмено завештање пред сведоцима ништаво и из разлога што ВВ није потписала завештање, иако је била писмена жена, већ је исто од стране ње оверено отиском кажипрста што је супротно члану 85. Закона о наслеђивању.

Другостепени суд је, одлучујући о жалби туженог, након одржане расправе пред тим судом, преиначио првостепену пресуду и одбио тужбени захтев за утврђење ништавости предметног завештања позивајући се на одредбе чланова 119., 120. и 123. Закона о наслеђивању (ЗОН). Имао је у виду да завешталац има право да уреди последице своје смрти тако што ће завештањем поставити и услове, којим правно дејство завештања чини зависним од неке будуће и неизвесне околности у смислу члана 119. Закона о наслеђивању. Тумачећи садржину писменог завештања пред сведоцима од 10.11.2008. године, другостепени суд је закључио да је тим завештањем ВВ уредила грађанскоправне последице за случај своје смрти под одложним условом тако што је на завештајног наследника – овде туженог пренето условно право на вођење парнице за поништај уговора о поклону (уколико се парница не оконча до смрти завештаоца) и окончања парнице враћањем поклоњене ствари у својину поклонодавца (завештаоца), с тим да на крају путем тог завештања он постаје власник свега што је њено, а за случај да се спор за поништај уговора о поклону оконча за живота завештаоца и поништи предметни уговор о поклону сву имовину описану у завештању у целости жели да након своје смрти остави у својину 1/1 туженом као завештајном наследнику, који услов није непостојећи у смислу члана 120. Закона о наслеђивању. Евентуално испуњење услова, има за последицу да ће тек тада наступити дејства завештања и да ће се тек у случају поништаја уговора о поклону тужени као завештајни наследник стећи заоставштину на основу завештања и то тек по правноснажности такве одлуке. Како по својој садржини оспорено завештање представља дозвољено завештање са одложним условом јер је на завештајног наследника пренето условно право, то нису испуњени услови из члана 103. Закона о облигационим односима у вези чланова 120. и 155. Закона о наслеђивању за утврђивања ништавости наведеног завештања. С тога пуноважност оспореног завештања не зависи од исхода парнице за поништај уговора о поклону јер од ове парнице зависи само дејство тог завештања, односно да ли ће постојати имовина о којој ће се расправљати по основу завештања. због чега, супротно закључку првостепеног суда, оспорено завештање није ништаво.

По оцени Врховног суда, основано се ревизијом тужиље указује да је због погрешне примене материјалног права које се овде пре свега односи на разлоге за рушљивост предметног завештања због неиспуњености законом прописаних услова у облику и форми из члана 85. став 1. Закона о наслеђивању (писмени тестамент пред сведоцима) чињенично стање остало непотпуно утврђено, што је последица тога да се другостепени суд, за разлику од првостепеног суда, није бавио овим питањима.

Чланом 1. Закона о наслеђивању – ЗОН („Службени гласник РС“, број 46/95, 101/03 – одлука УС, 6/15), прописано је да се наслеђује заоставштина (став 1.). Заоставштину чине сва наслеђивања подобна права која су оставиоцу припадала у тренутку смрти (став 2.). Чланом 2., прописано је да се може наследити на основу

закона и на основу завештања (тестаментa). Чланом 119., прописано је да завешталац може у појединим одредбама завештања поставити услов и рокове. Чланом 120. прописано је да се услови који су противни принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима сматрају непостојећим (став 1.). Непостојећим се сматрају и немогући, неразумљиви и противречни услови (став 2.). Непостојећим се сматра и услов остварен пре оставиочеве смрти ако је завештање не следи да услов треба поновити. Чланом 125. став 1., прописано је да ако је наследник постављен под одложним условом или роком, заоставштина припада на уживање оставиочевим законским наследницима ако из завештања не следи што друго. Према члану 126, ако се одложни услов оствари или рок истекне, постављени наследник заоставштину наслеђује у својину. Према члану 127. став 1., ако се одложни услов не оствари, заоставштину у својину наслеђују оставиочеви законски наследници ако из завештања не следи што друго.

У конкретном случају, тужбеним захтевом је тражено утврђење ништавости писменог завештања пред сведоцима пок. ВВ јер у тренутку сачињавања завештања није било имовине која је предмет завештања, јер је сачињен под недопуштеним условом и на недостатак у погледу форме (није потписано својеручно од стране завештаоца који је био писмен).

Правилно је становиште нижестепених судова да је у време сачињавања предметног завештања односно смрти завештаоца постојала имовина која је била пододна да буде предмет наслеђивања и да услов под којим је сачињено завештање није недопуштен.

Заоставштина је скуп, целина различитих правних елемената која настају у тренутку делације. Два су критеријума на основу којих се заоставштина, схваћена као скуп, оформљује и разликује од других целина у праву. Први критеријум је наследивост, односно пододност правних елемената за прелаз са оставиоца на његове универзалне или сингуларне сукцесоре. Други критеријум је припадање тих правних елемената оставиоцу у тренутку његове смрти. Заоставштину чине: а) субјективна права, б) преображајна права и в) неке друге правне појаве. У нашем праву, заступљено је начело слободе завештања што значи да грађани одређеног узраста, способни за расуђивање, могу имовином слободно располагати за случај своје смрти. Располагање се чини једностраним, личним и увек опозивим актом, у законом одређеном облику – завештање.

У тренутку сачињавања предметног завештања у току је био спор ради поништаја наведеног уговора о поклону (који је за предмет имао исту имовину) покренут по тужби завештаоца. То значи да је завештаоцу у тренутку сачињавања завештања односно смрти припадало право на вођење тог судског спора, који спор није био окончан до његове смрти. Како право на вођење судског спора по самом закону може бити предмет универзалне сукцесије код које наследник прима сва оставиочева права и обавезе, што подразумева и субјективна наследна права и право које наслеђује (примера ради право својине) до чега долази на основу законског наслеђивања у смислу члаова 1. став 1. и члана 2. ЗОН, тако може бити и предмет сингуларне сукцесије (до које у нашем праву долази путем завештања) код које наследник, односно следбеник ступа у тачно одређена права ако је то последња воља оставиоца (коју не треба мешати са испоруком из члана 141. ЗОН). То значи да сингуларни сукцесор у време отварања наслеђа не стиче апсолутна, већ само релативна права,

односно облигационо право које га овлашћује да од наследника захтева тачно одређено давање, чињење, уздржавања и трпљење. Стога је ВВ предметним завештањем могла слободно располагати својим субјективним правом на вођење судског спора на начин како је то учинили односно одредити да за случај да умре пре окончања тог поступка (услов који се испунио) на завештајног наследника – овде туженог пређе право вођења спора и даље завештањем одредити да у случају успеха у том спору (услов који се још није испунио) имовина које је предмет поклона припадне том истом завештајном наследнику у смислу члана 125. став 1. ЗОН, који услови нису били недопуштени у смислу члана 120. овог закона.

Међутим, другостепни суд није размотрио правилност примене материјалног права са аспекта правилне примене члана 85. Закона о наслеђивању, због чега није утврђено из којих разлога се завешталац ВВ која је била писмена особа није својеручно потписала на предметном писменом завештању пред сведоцима, већ је ставила отисак прста, и од каквог је утицаја та чињеница на пуноважност завештања, због чега није било услова за преиначење пресуде.

Чланом 192. став 4. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 72/11...110/23-други закон), прописано је да ће суд да поступи по тужби и ако тужилац није навео правни основ тужбеног захтева, а ако је тужилац навео правни основ, суд није везан за њега.

Чланом 85. Закона о наслеђивању („Службени гласник РС“, број 46/95, 101/03 – одлука УС, 6/15), прописано је да завешталац који зна да чита и пише може завештање сачинити тако што ће пред два сведока изјавити да је већ сачињено писмено прочитао, да је то његова последња воља и потом се на писмену својеручно потписати (став 1). Сведоци се истовремено потписују на самом завештању, а пожељно је да се назначи њихово својство сведока (став 2). Истим законом прописано је и да је завештање рушљиво, између осталог, ако га је сачинио онај ко није имао завештајну способност и ако при сачињавању завештања нису поштовани облик и услови одређени законом (члан 164.). Поништај се може захтевати у року од једне године, и то ако је завештање рушљиво због завештајне неспособности - од дана сазнања за постојање узрока рушљивости (члан 169. став 1), а ако је рушљиво због повреде облика и непоштовања услова одређених законом – од дана сазнања за завештање (члан 170. став 1). У оба случаја прописан је и објективни рок од 10 година за поништај завештања, који тече од проглашења завештања, с тим што субјективни рок од једне године не може почети да тече пре проглашења завештања (чл. 169. став 2. и 170. став 2).

По оцени Врховног суда, правно дејство може да произведе само такво завештање које је, слободно изражавајући своју вољу, сачинило завештајно способно лице у једном од облика који су прописани законом и чија је садржина сагласна позитивним прописима и правилима морала, па недостатак било којег од ових елемената у време завештања чини завештање непуноважним.

У таквом случају наступа иста правна последица као и у ситуацијама када се завештање поништава, или се утврђује његова ништавост – ставља се ван правног промета правно неваљано завештање, тако да оно не производи правно дејство.

Да би писмено завештање пред сведоцима испуњавало услове пуноважности, како то произлази из цитираних одредби Закона о наслеђивању, нужно је да је код

завештаоца постојала озбиљна, стварна и слободна воља да сачини завештање, којим ће за случај смрти располагати својом имовином у корист завештајног наследника, као и способност да ту вољу изрази. Изјава овакве воље мора бити дата пред два истовремено присутна сведока, тако што завешталац изјављује да је већ сачињено писмено прочитао и да је то његова последња воља, а потом се на том писмену својеручно потписује, након чега се истовремено потписују и сведоци.

Међутим, према чињеничном утврђењу завешталац није својеручно потписао предметно завештање, већ је ставио отисак прста, па спорно завештање не би испуњавало законом прописане услове за пуноважност тог облика завештања, у смислу чл.85. Закона о наслеђивању.

Наиме, тужилца је у тужби истакла захтев за утврђење ништавости завештања, иако се позивала, између осталог и на разлоге рушљивости завештања, због повреде облика завештања у смислу члана 168. Закона о наслеђивању. Како је суд везан чињеницама које образују стварни и правни идентитет захтева тужбе, а не правним основом тужбеног захтева, те како се у конкретном случају чињенице које образују стварни и правни идентитет захтева тужбе односе и на поништај тестаментна, а захтев за утврђење ништавости у себи садржи и захтев за поништај, то се правилно првостепени суд кретао у границама тужбеног захтева, када је донео побијану одлуку.

Због наведеног, основано се ревизијом указује да је другостепени суд погрешно применио материјално право, кад је преиначио првостепену одлуку и одбио тужбени захтев као неоснован, при чему није разјаснио све битне чињенице од значаја за правилну примену материјалног права, то није било услова за преиначење другостепене пресуде, па је на основу члана 416. став 2. одлучено као у изреци.

У поновном поступку другостепени суд ће поступити у складу са примедбама из овог решења и утврдити зашто је оставила на предметно завештање ставила отисак прста, иако је писмена, и донети правилну и на закону засновану одлуку.

Како одлука о трошковима поступка зависи од исхода одлуке о главној ствари, то је и она укинута.

**Председник већа - судија
Звездана Лутовац, с.р.**

За тачност отправка
Заменик управитеља писарнице
Миланка Ранковић